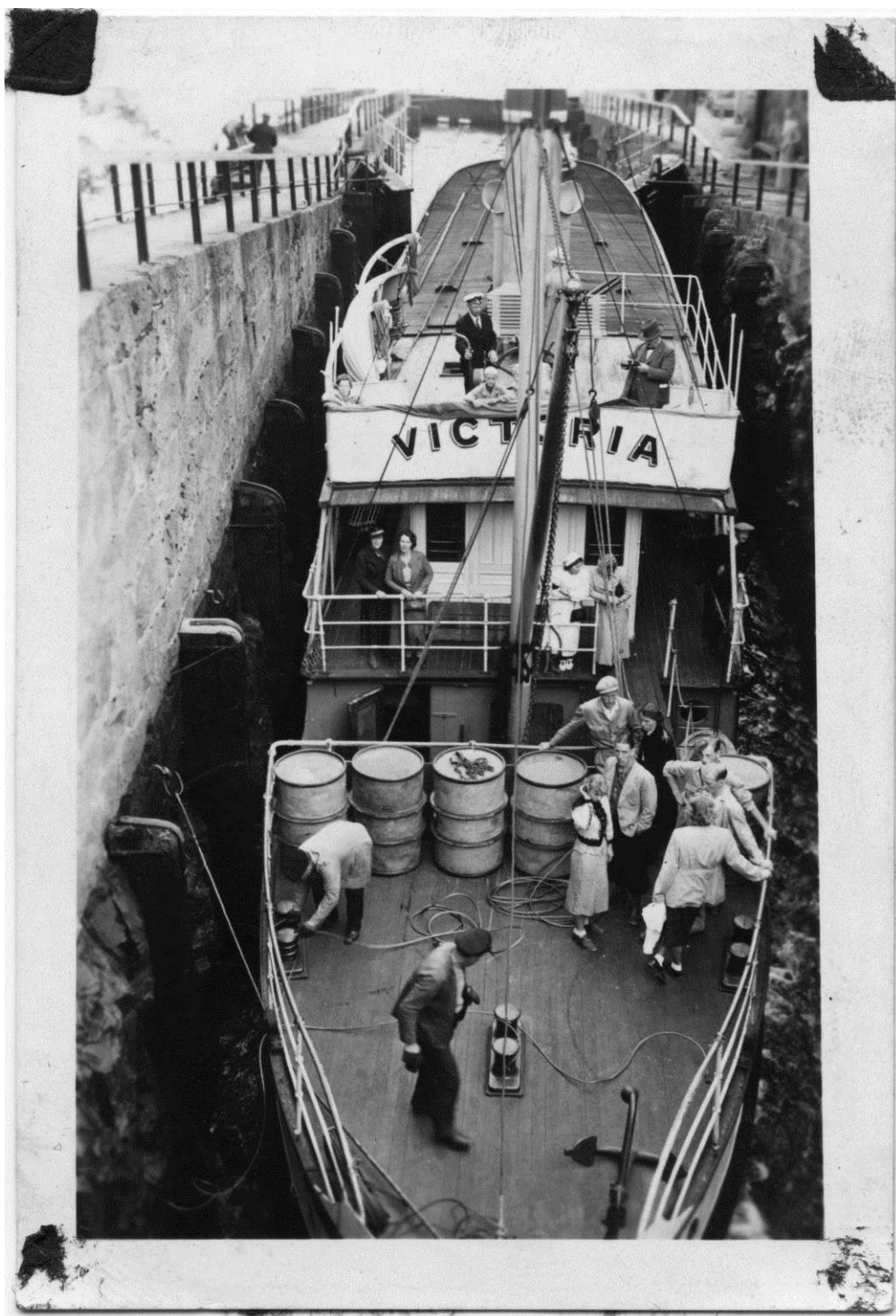

Kulturminneplan

Nome kommune

2019 - 2027

Innhold

Innhold	2
Forord	4
Sånn er det her – kulturminner i Nome	5
Del 1.....	6
Kapittel 1 Om planen.....	6
Innledning.....	6
Planens formål.....	6
Planens oppbygging – hovedtrekk i planen.....	6
Definisjoner og klargjøring av begreper:	6
Ønska resultat av planen.....	7
Kapittel 2 Plangrunnlaget	8
Planprosessen.....	8
Plantype og begrensinger	8
Forholdet til kommunens arealdel	9
Forhold til annet lovverk og eksisterende planer.....	9
Hvilke strategier skal Nome kommune arbeide etter?	10
Strategi 1: Bevaring	10
Strategi 2: Forvaltning	11
Strategi 3: Formidling	11
Strategi 4: Verdiskaping.....	11
Noen nasjonale miljømål for kulturminner og kulturmiljøer	11
Del 2.....	12
Kapittel 3: Bevaring	12
Hva skal kommunen prioritere?	12
Immaterielle kulturminner	13
Konsekvenser og utfordringer i kulturminnevernet i Nome	13

Veiledning.....	14
Samarbeid.....	14
Folkehelse og friluftsliv.....	14
Økonomiske virkemidler	15
Kapittel 4 Forvaltning og forventninger	15
Rolleavklaringer.....	15
Kapittel 5 Formidling og verdiskaping	20
Strategi 3: Formidling	20
Strategi 4: Verdiskaping	20
Strategi 3: Formidling	21
Digital formidling:.....	21
Permanent formidling:	21
Strategi 4: Verdiskaping.	22
Lokale kulturminner i Nome uten automatisk fredning.....	22
Kapittel 6: Handlingsprogram 2016-2026	23
Kapittel 7 Bestemmelser, retningslinjer og rutiner	25
Hensynssone bevaring.....	25
Verneliste	26
Retningslinjer for hensynssone bevaring og bygg på vernelista	26
Hvordan går man fram dersom man vil endre eller gjøre tiltak på kulturminner?.....	27
Tilskuddsordninger	29
Gode tips til eiere av kulturminner	30
Litteratur og kilder.....	30
Nyttige nettsteder om kulturminnevern:.....	30
Figurer og bilder	31
Vedlegg.....	31

Forord

Kulturminner er spor av fortidens mennesker og deres aktiviteter. Kulturminnene tilhører ikke oss. De tilhører de som kommer etter oss. Derfor er kulturminnene en del av vårt felles ansvar, en arv som vi forvalter, men som vi ikke har eierskap til. En kulturminneplan for kommunen skal legge føringer for hvordan samfunnet skal ta vare på noen av disse sporene fra fortida.

Kulturminneplanen er starten på en prosess som på sikt vil gi god oversikt og kunnskap om kulturminnene i kommunen. For å få en god oversikt er vi avhengig av hjelp fra innbyggerne, da det ofte er innbyggerne som sitter med kunnskap om lokalhistorien og viktige kulturminner.

Planarbeidet er gjennomført i et bredt samarbeid mellom frivillige og kommunens egne instanser. I tillegg til det som allerede er nevnt, bygger planen også på mange års erfaringer og hardt arbeid for å skape utvikling gjennom vern og verdiskaping i kulturminnene.

Denne planen skal være et godt arbeidsredskap til prioritering, registrering, og formidling av kommunens kulturarv, slik at Nome kommune kan bevare, forvalte, formidle kulturminnene og skape nye verdier gjennom dem.

Figur 1: Hogga. Fotograf: Bilde for Bilde

Sånn er det her – kulturminner i Nome

Nome er rik på kulturminner og kulturarv. Her finnes både helleristninger, hellemaling og mange gravrøyser som beviser gammel bosetting. Vassdraget som går gjennom kommunen har lagt grunnlag for tidlig bosetting og handelsvirksomhet. På 1500 tallet ble ressurser som skog, fossekraft og leire brukt til å omdanne Nome fra landbrukssamfunn til et mer sammensatt samfunn der industrivirksomhet hele vegen har vært viktig. Kommunens to tettsteder har ulik kulturhistorie. I planen vil dette vektlegges slik at kommunens helhetlige forvaltning av kulturminner prioriterer formidling av både bondekulturen og industrien knyttet til Lunde og industrihistorien i gamle Holla-delen av kommunen. Telemarkskanalen er en merkevare for Nome og knytter kommunens to tettsteder sammen. Norsjø-Bandak kanalen ble åpnet i 1892 og er i dag kommunens fremste merkevare i lag med Ulefos Hovedgaard og Ulefos Jernværk. Reisende som kommer til Nome blir ønsket velkommen til Ulefoss – «Norges eldste industristed» og Lunde – «i hjertet av Telemarkskanalen». Skiltene sier noe om hvor viktig kulturarven er for begge tettstedene våre.

Figur 2: Holden Gård

Eva Rismo

Heidi Elise Kvale

Sjef for Samfunnsutviklingsetaten

Avdelingsleder kultur, fritid og folkehelse

Del 1

Kapittel 1 Om planen

Innledning

Kulturminner er en ikke-fornybar ressurs til kunnskap og læring, men også til bruk i verdiskaping og identitetsbygging. En kulturminneplan sier noe om hvordan vi ønsker å ta vare på arven fra fortida, slik at framtidige generasjoner også får del i den.

Det er eiere av kulturminner som er ansvarlige for å ivareta kulturminnene på en god måte. For å gjøre dette må eiere ha kunnskap og ressurser. Det er de offentlige myndigheter som har det overordna ansvar i kulturminneforvaltningen, dette reguleres gjennom kulturminneloven. Alt kan allikevel ikke tas vare på. Samfunnsutviklingsetaten må forholde seg til kulturminner i alle plansammenhenger og ved behandling av bygge- og rivningssøknader. Det blir fort en utfordring når verneinteresser kolliderer med ønske om modernisering. Uten endringer blir det ikke utvikling. Det er derfor viktig for denne planen å legge føringer for hvordan kommunen skal prioritere kulturminner. Noen minner er vernet ved lov, andre prioriteres på bakgrunn av lokal verdi. Til sammen skal kulturminneplanen bevare representative kulturminner, og samtidig gi slipp på andre, for å tilrettelegge for både vern og kulturarv, men også utvikling. Kulturminnene har bare verdi, dersom de har verdi for noen!

Planens formål

Planen og planens handlingsprogram skal medvirke til:

- Kommunal kyndighet innen kulturminnefeltet.
- Kartlegging og tilgjengeliggjøring av kulturminner.
- Forsvarlig bruk og vern av materielle og immaterielle kulturminner.
- Knytte kulturminneverdier opp mot natur- og landskapsverdier
- At eiere av kulturminner får god støtte fra kommunen.
- Forsvarlig og helhetlig forvaltning, samt enklere saksbehandling.
- Aktive valg til det beste for framtidige generasjoner.

Planens oppbygging – hovedtrekk i planen

Første del av planen består av beskrivelser av planprosessen, mål og visjoner. Deretter gir del 2 en beskrivelse av strategier for bevaring av kulturminner og kulturmiljøer i kommunen.

Plandokumentets siste del er et handlingsprogram som skal rulleres årlig. Avslutningsvis kommer referanseliste og oversikt over vedlegg.

Planen er lagt opp slik at den skal være lett forståelig for både eiere av kulturminner (private og offentlige), innbyggere med interesse for kulturminner, og saksbehandlere.

Definisjoner og klargjøring av begreper:

Kulturminne: Alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjoner til (jf. Kulturminneloven §2).

Automatisk freda kulturminner / fornminner: Kulturminner fra før år 1537 e.Kr. er automatisk fredet (jf. Kulturminneloven §4), og automatisk fredede kulturminner kalles ofte fornminner. Automatisk freda kulturminner har per definisjon nasjonal verdi. De har vern gjennom kulturminneloven, og forvaltes av Telemark fylkeskommune, Kulturhistorisk Museum og Riksantikvaren.

Faste kulturminner: kulturminner som er jord -eller stedfaste. Arkeologiske funn inngår som deler av et fast kulturminne så lenge det ligger i jorda eller under vann.

Løse kulturminner: Kulturminner som kan flyttes.

Immaterielle kulturminner: Praksis, fremstilling, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. Den form av kulturminner vi ikke fysisk kan ta på, som f.eks sagn, tro, tradisjoner og hendelser.

SEFRAK: Brukes om alle bygninger som ble registrert i regi av SEFRAK (Sekretariat for registrering av faste kulturminner) i åra 1975 – 1995. Registreringen omfatter i prinsippet alle bygninger som er bygd før 1900.

Vedtaksfreda kulturminner: Alle kirker som er bygd mellom 1650 og 1850 er listeførte. Saker som omfatter endringer i og ved listeførte kirker skal sendes til Riksantikvaren for uttale før biskopen fatter vedtak etter Kirkeloven.

Nyere kulturminner: Kulturminner fra etter 1537 kan bli fredet etter enkeltvedtak.

Museumsvern: Kulturminner som er museumseide eller hvor museet har vedlikeholdsansvar. Disse er som regel ikke fredet etter kulturminneloven. Museet kan være offentlig, halv offentlig, privat, stiftelse eller annen organisasjonsform.

Offentlig vern: Kulturminne, bygninger og andre faste kulturminner som det offentlige eier eller har vedlikeholdsansvar for. Kulturminnet skal bevares, men trenger ikke ha opphavlig eller museal funksjon.

Hensynssone bevaring: Kulturminner og kulturmiljø som er sikra ved regulering eller som er båndlagt for senere sikring gjennom regulering etter plan og bygningsloven (§12-6).

Tyngre tekniske inngrep: Eksempler er vegbygging, boligfelt, massedeponi, rørgater, kraftlinjer med spenning 33kV eller mer, o.l.

Antikvariske prinsipper/kompetanse: Fagkunnskap om byggeskikk og håndverk som samsvarer med den kompetansen kulturminnets opprinnelige konstruktører hadde.

Ønska resultat av planen

Nome kommune skal bli en aktiv forvalter av stedets kulturminner, sørge for god bevaring og skape utvikling gjennom vern, slik at framtida kan få del i kommunens rike historie. Kommunen skal bli i stand til å prioritere og formidle kulturminnene, slik at disse kan være med på å få fram kommunens særpreg og identitet. Ved siden av god ivaretaking og skjøtsel av kulturarven, skal altså planen medvirke til stedsutvikling og økt attraktivitet. Det er selvsagt at slik utvikling skal skje på en forsvarlig måte og ta hensyn til kulturarvens sårbarhet.

Kapittel 2 Plangrunnlaget

Planprosessen

Arbeidet har pågått i perioden 2013-2018. Kirsti Arvesen Nesheim ble innleid for å gjennomføre planarbeidet og stod bak det første utkastet av planen. Videre arbeid med planen er gjort under ledelse fra avdeling fr kultur, fritid og folkehelse. I planperioden før første utkast, og mellom første og andre utkast, har det blitt holdt åpne møter, fagmøter og dialogsmøter med lokalbefolkning, private og offentlige interessenter, lag og foreninger.

Administrasjonen nedsatte en ressursgruppe før førsteutkastet, bestående av 8 frivillige fra Nome. De frivillige var:

- Ragnhild Hagen
- Arvid Høgvoll
- Geir Haatveit
- Thor Tjønnås
- Ewald Fjeldstad
- Birger Bergland
- Kai Ove Bjerklund
- Ole Moen
- Jon Harald Aspheim (vara)

Kommuneadministrasjonen satte også ned en faggruppe, bestående av representanter fra samfunnsutviklingsetaten, totalt 7 personer, inkludert prosjektleder.

Et viktig prinsipp i kulturminneforvaltningen er at lokalbefolkningen skal selv vurdere hvilke objekter, kulturminner og kulturmiljøer som er viktige for dem. I kulturminneplanens handlingsprogram vil dette verdivurderingen være et kontinuerlig arbeid i samarbeid med representanter fra lag/foreninger og ildsjeler som brenner for kulturminner og lokalhistorien.

Planforslaget er sendt til berørte eiere / grunneiere i forbindelse med høring og politisk prosess. På grunn av ønsket om involvering av berørte, er høringsperioden utvidet til 8 uker. Det kom inn svært mange gode innspill til planen ved høring, og planen ble sendt ut igjen for andre gangs høring våren 2017. Andre gangs høring bidro til ytterligere innspill, og planen slik den nå foreligger er tredje utkast som går ut på høring.

I etterkant av selve planutviklingen, gjennomføres politisk behandling etter vanlige rutiner.

Plantype og begrensinger

Planen er en temaplan, og ikke en kommunedelplan, jf. Plan og bygningslovens § 11-2. Det ble derfor ikke utarbeidet planprogram i forkant av planprosessen. Det ble sendt ut varsel om oppstart etter vanlig rutine (datert 13.11.14).

Planen vurderes hvert 4.år i forbindelse med rullering av kommunal planstrategi. Handlingsprogrammet vil rulleres årlig.

Forholdet til kommunens arealdel

Planen tar hensyn til generelle bestemmelser i kommuneplan for Nome 2008-2018, bestemmelser til kommuneplanens arealdel (vedtatt i Nome kommunestyre 16.04.09). Kommuneplanen tar hensyn til Plan og bygningsloven.

Oppdateringen av kommunens SEFRAK-register innebærer en vesentlig endring i forhold til bygningsmiljø og/eller enkeltbygninger med registrert verneverdi. Der det tidligere er registrerte objekter i klasse A, B, og C, er det i oppdatert register lagt opp til en ny kategorisering av, og hensynssoner for, slike objekter.

Vedlagte oversikt over kommunens SEFRAK-registreringer med ny kategorisering og verdisetting vil, ved politisk vedtak, være førende for fremtidige plan –og byggesaker.

Forhold til annet lovverk og eksisterende planer

Planen tar hensyn til fredningen av Telemarkskanalen, Bandakløpet, som ble vedtatt i løpet av arbeidet med planen (vår 2017).

Kulturminneplanen forholder seg til plan og bygningsloven¹, kulturminneloven², og naturmangfoldloven.³

Kulturminner, kulturminnemiljøer og kulturlandskap kan sikres i kommuneplanen etter plan- og bygningsloven:

- Hensynssoner med bestemmelser / retningslinjer, § 11-8c
- Bestemmelser til arealformål, § 11-10 og § 11-11
- Generelle bestemmelser, 11-9
- Reguleringsplaner, PBL § 12

I plan- og bygningsloven reguleres planlegging og forvaltning av plan og byggeprosesser, både estetiske krav, ivaretagelse av kulturminneverdier og andre sider av bygg og planlegging.

§ 1-1. Lovens formål

Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene.

Kilde: Plan og bygningsloven, [www.lovdata.no](http://lovdata.no)

¹ Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=planogbyggningsloven>

² Lov om kulturminner [kulturminneloven]: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50?q=kulturminner>

³ Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>

Kulturminneloven skal sikre at kulturminnene ivaretas i en helhetlig forvaltning. Den definerer hva som betegnes som kulturminner, og hvordan disse skal behandles i forvaltningen:

- Automatisk fredede kulturminner, kapittel II
- Løse kulturminner, kapittel III
- Skipsfunn og fartøyvern, kapittel IV
- Fredning ved enkeltvedtak, kapittel V
- Særskilte bestemmelser, kapittel VI

Kulturminner kan sikres etter kulturminnelovens § 14a, § 15, § 19, § 20

§ 1. Lovens formål.

Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.

Kilde: Kulturminneloven, www.lovdata.no

Naturmangfoldloven skal sikre at natur- og landskapsverdier, herunder også kulturlandskap, ivaretas gjennom bruk og vern, for å fremme blant annet kulturelle formål. Loven angir ulike verneområder og hvordan verdifull natur skal behandles i forvaltning:

- Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk, kapittel II
- Artsforvaltning, kapittel III
- Områdevern, kapittel V
- Utvalgte naturtyper, kapittel VI

Kulturlandskap kan sikres som landskapsvernområde etter naturmangfoldlovens § 36

§ 1. Lovens formål.

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

Kilde: Naturmangfoldloven, www.lovdata.no

Hvilke strategier skal Nome kommune arbeide etter?

Strategi 1: Bevaring

- Samarbeide med grunneiere og eiere av kulturminner, og finne løsninger sammen med dem
- Bistå eiere med utfyllende og nyttig informasjon om kulturminnevern
- Bevaring skal skje etter antikvariske prinsipper, der det er kulturminne med særlig antikvarisk verdi

- Samarbeide med frivillige og andre aktører med stor kompetanse, om kartlegging av, og kunnskapsinnhenting om, kulturminner
- Bevaringshensyn skal omfatte alle slags kulturminner, materielle og immaterielle, og ikke bare bygninger, samt ta hensyn til naturmiljø med betydning for kulturminnene.

Strategi 2: Forvaltning

- Forvaltning som til enhver tid har tilgang på oppdaterte og digitaliserte databaser
- Den digitale informasjonen skal revideres og oppdateres i forbindelse med gjennomgangen av kommunens kulturminneregistre, slik at de inneholder oppdatert informasjon om kulturminnene i Nome
- Ivareta og øke kompetansen om kulturminner, bruk, restaurering, og økonomiske tilskuddsordninger i forvaltningen
- Samarbeid på tvers av etater i kommunen

Strategi 3: Formidling

- Fastboende og tilreisende til Nome kommune skal få kunnskap om Nomes historie gjennom god, fysisk formidling av kulturminnene, så som skilting, informasjonstavler, og lignende
- Digitale verktøy skal tas aktivt i bruk for å sikre og formidle historien for framtida, og gi redskap til de som ønsker å formidle historien i dag
- Kommunen skal tilrettelegge prioriterte kulturminner for besøk, slik at de blir tilgjengelige for publikum uten å forringes

Strategi 4: Verdiskaping

- Nome kommune skal være en aktiv tilrettelegger for utvikling, i tett samarbeid med Telemark fylkeskommunes kulturminnevernforvaltning og Riksantikvaren
- Bistå næringsdrivende som vil etablere og videreutvikle næring i kulturminner og kulturminnemiljøer, slik at man sammen finner gode og framtidsretta løsninger
- Kommunen skal etterstrebe at kulturminnene er i aktiv bruk, slik at de blir bedre ivaretatt

Noen nasjonale miljømål for kulturminner og kulturmiljøer

- Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer skal ikke overstige 0,5 % innen 2020.
- Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal være vedtaksfredet innen 2020.
- Freda bygninger, anlegg og fartøy skal ha ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020.
- Planlegging i kommuner, fylker og regioner skal medvirke til å hindre uønsket nedbygging av matjord og ivareta viktige kulturminner.

Del 2

Figur 3: Trollbilen. Fotograf: BT

Kapittel 3: Bevaring

Strategi 1: Bevaring

- Samarbeid med grunneiere og eiere av kulturminner, og finne løsninger sammen med dem
- Bistå eiere med utfyllende og nyttig informasjon om kulturminnevern
- Bevaring skal skje etter antikvariske prinsipper der det er mulig

Hva skal kommunen prioritere?

Nome kommune kan ikke, og skal ikke, ivareta alle kulturminner. Kommunen må forvalte et begrenset antall ressurser. En kommunal plan skal framheve de viktigste kulturminnene, men det skal ikke være til hinder for at interessegrupper eller private kan ivareta objekter eller gjenstander de selv er opptatt av.

Nome kommune har valgt å fokusere på følgende kvaliteter:

- Sjeldne – i global, nasjonal, regional eller lokal sammenheng.
- Representative – eksempler på viktige elementer i historisk sammenheng, som representasjon av en næring, en historisk utvikling, samfunnsgruppe eller liknende
- Alder
- Autentisitet
- Tematisk – kulturminner som gir god forståelse av og synliggjør de store fortellingene og linjene i Nome kommunes kulturhistorie
- Identitet – kulturminner som bygger oppunder Nome kommunes identitet som en kommune med sterk næringshistorie, med landbrukshistorie i deler av kommunen, og jernverks- og gruvehistorie i andre områder, samt med kanalhistorien som et bindende ledd.
- I tillegg prioritere kulturminner som har et brukspotensiale for verdiskaping eller næring, samt et potensial for pedagogisk formidling.

Immaterielle kulturminner

Kulturarv er mer enn bygg og kulturlandskap. Sang, dans, ritualer og ferdigheter er også kulturarv, såkalt immateriell kulturarv. Språk, utøvende kunst, sosiale skikker, tradisjonelle håndverksferdigheter, ritualer, kunnskap og ferdigheter knyttet til naturen er eksempler på immateriell kulturarv.⁴ I Nome kommune gjelder dette et utvalg av:

- Historier
- Soger og sagn
- Musikk
- Handlingsbåren kunnskap – i Nome kommune er det særlig viktig å ivareta handlingsbåren kunnskap knyttet til tømmerfløting, slusing, smiing, jernverksdrift og gruvedrift. Særlig manuell slusing er antakelig unikt i verdenssammenheng.

Det er generell liten kunnskap om bevaring av slik kulturarv i Norge i dag, men temaet er desto viktigere.

Nome kommune ønsker å bidra til å styrke bevaring og formidling av immateriell kulturarv, og i handlingsprogrammet er det lagt inn tiltak for innsamling og dokumentasjon.

Dokumentasjon av vedlikehold, restaurering, muring og annet håndverk er viktig for å bevare viten om handlingsbåren kunnskap.

Fysiske lokaliteter med tilknytning til immateriell kulturarv skal også vektlegges

Figur 4: Immateriell kulturarv i Nome innbefatter kunnskap om slusing. Fotograf: Bilde for Bilde

Konsekvenser og utfordringer i kulturminnevernet i Nome

Nome kommune har, som andre kommuner, noen oppgaver som må løses med hensyn til kulturminnene:

- Utdaterte bygg
- Kulturminnene går ut av bruk
- Endringer som følge av generell standardheving, det vil ikke alltid være overens med bevaringshensyn
- Formidling av kulturminnenes verdi
- Universell utforming
- Ønske om utvikling og press på viktige kulturminnemiljøer

⁴ Kilde: UNESCO: <http://unesco.no/kultur/immateriellkulturarv/>

- Miljømessige utfordringer
- Økonomiske utfordringer

Figur 5: Holla kirkeruin. Fotograf: Inger-Marie Aicher Olsrud

Veiledning

God informasjon er nødvendig for å skape forståelse blant eiere av kulturminner. Derfor er veiledere for byggeskikk, arkitektur, og gode råd til grunneiere og eiere, et nødvendig redskap. Det foreslås å utarbeide en slik veileder i handlingsprogrammet.

Samarbeid

Et godt samarbeid mellom kommune, fylke og statlige instanser er avgjørende for at forvaltningen skal være effektiv og god. Samarbeid på tvers av etatene i kommunen er også viktig for å sikre at utvikling skjer i ønsket retning. I Nome kommune har teknisk etat ansvar for forvaltning, byggesak og arealplanlegging, mens kultur og næringsetaten har ansvar for utvikling, formidling og verdiskaping i kulturminnene. Kommunen ønsker derfor å styrke samarbeidet mellom disse etatene, slik at man får mest mulig ut av de virkemidlene som er til rådighet.

God bevaring er avhengig av at eiere og ansvarlige forstår kulturminnenes verdi. Det er i siste instans eier som skal stå for vedlikehold og ivaretagelse. Et godt samarbeid mellom kommunen og eiere er derfor viktig, og god informasjon og saksbehandling er en vesentlig del av dette samarbeidet.

Folkehelse og friluftsliv

Kulturminner berører også andre fagområder, som folkehelse og friluftsliv. Nome kommune skal vurdere kulturminner i sammenhenger med temaer som idrett og fysisk aktivitet. Kulturminner kan på denne måten brukes som en ressurs i folkehelse – og opplevelsessammenheng.

Ved opprusting av turstier og satsing på nærmiljøanlegg og friluftsområder, skal kulturminnene tas med i planleggingen som egne satsingsområder innarbeidet i handlingsdelen med konkrete tiltak.

Det finnes ulike tilskuddsordninger for istandsetting/tilrettelegging av kulturminner som kan knyttes sammen med utvikling av nærmiljøanlegg. I slike saker skal Nome kommune samarbeide med team kulturminne i Telemark fylkeskommune.

Økonomiske virkemidler

SMIL (landbruksvirkemidler – spesielle miljøtiltak i landbruket)

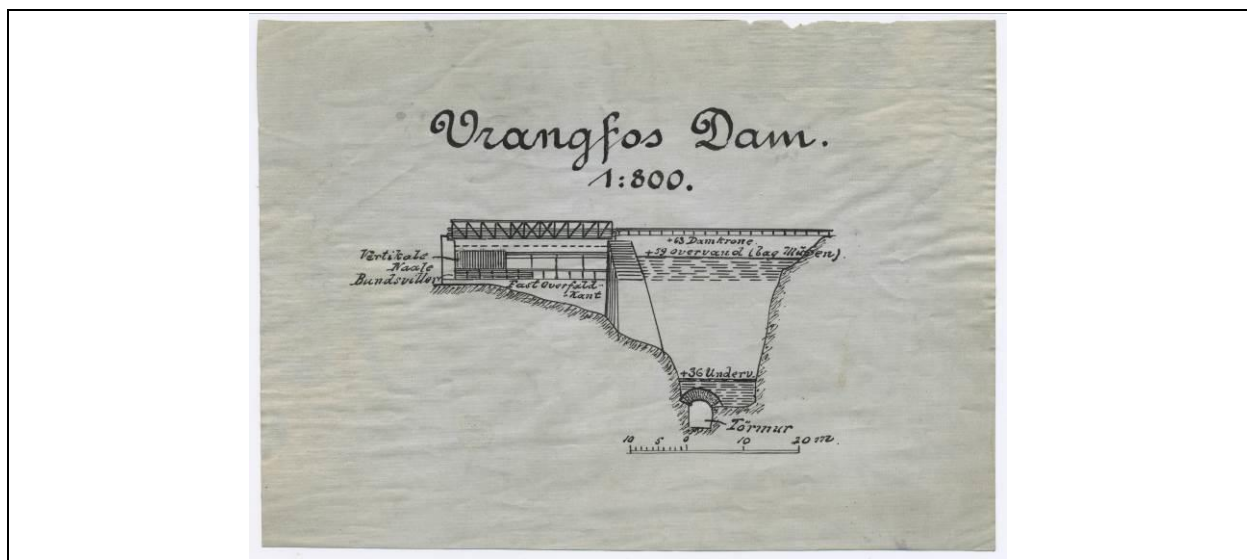
Miljøvirkemidler

Fylkeskommunens støtteordninger innen kulturminnevern

Kapittel 4 Forvaltning og forventninger

Strategi 2: Forvaltning

- Forvaltning som til enhver tid har tilgang på oppdaterte og digitaliserte databaser
- Den digitale informasjonen skal revideres og oppdateres i forbindelse med gjennomgangen av kommunens kulturminneregistre, slik at de inneholder oppdatert informasjon om kulturminnene i Nome
- Saksbehandling som er effektiv og gir publikum bedre service
- Ivareta og øke kompetansen om kulturminner, bruk, restaurering, og økonomiske tilskuddsordninger i forvaltningen
- Samarbeid på tvers av etater i kommunen

Figur 6: Tegninger til Vrangfos Dam, en teknologisk nyvinning.

Rolleavklaringer

Riksantikvaren, fylkeskommunen, og kommunen har det største ansvaret for kulturminneforvaltninga. Andre aktører som fylkesmannen, spiller også en betydelig rolle. I desember 2017 vedtok fylkestingene i Telemark og Vestfold å slå sammen fylkene, noe som trer i

kraft 1. januar 2020. Dette endrer ikke på de forpliktelsene fylkeskommunen har i kulturminneforvaltninga, ettersom denne er fastsatt ved lov.

Riksantikvarens rolle i kulturminnevernet

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken.

Riksantikvaren skal:

- utøve den nasjonale kulturminnepolitikken besluttet av Storting og regjering
- være rådgiver for departementet i alle saker som gjelder kulturminner og kulturmiljøer
- inneha fullmakt til å frede kulturminner ved enkeltvedtak eller forskrift
- i kommunale plansaker kunne stoppe planer ved innsigelse hvis nasjonale kulturminneinteresser er truet

Fylkeskommunens rolle i kulturminnevernet

Fylkeskommunen har vedtaksmyndighet etter kulturminneloven, og skal sørge for at kulturminner og kulturmiljø blir hensyntatt både i fylkeskommunal og kommunal planlegging. Fylkeskommunen kan forberede saker for Riksantikvaren. Det har til nå vært team kulturarv ved Telemark fylkeskommune som har utført det praktiske arbeidet med kulturminnene.

Fylkeskommunen har et særlig ansvar for automatisk freda kulturminner, både når det gjelder dispensasjoner, vedlikehold, og nyregistreringer. Fylkeskommunen har også ansvar for skjøtsel av områder og kulturmiljøer freda etter § 19 og 20 i kulturminneloven. Ved skade på freda kulturminne, er fylkeskommunen meldeinstans. Den kan også gi pålegg til eier eller bruker av kulturminnet, om å gjøre utbedringer som følge av skade

Fylkeskommunen har blant annet myndighet til:

- Å gi dispensasjon i saker vedrørende automatisk freda kulturminner
- Å fastsette sikringssoner rundt automatisk freda kulturminner
- Å stå for undersøkelser i saker vedkommende automatisk freda
- Å søke etter, registrere, vedlikeholde, m.m. automatisk freda kulturminner
- Å avgjøre om automatisk freda kulturminner skal granskes, for eksempel ved utgravninger.

Fylkesmannens rolle i kulturminnevernet

Kulturminner og bygningsmiljøer kan også inneha store naturverdier. Det er svært ofte sammenheng mellom landskap, natur- og kulturminner som samlet sett utgjør et kulturmiljø eller kulturlandskap. Miljøvernavdelingen hos fylkesmannen uttaler seg i saker der det kan være tale om betydelige naturverdier. Fylkesmannens landbruksavdeling skal blant annet bistå kommunene med kompetanseheving og veiledning, noe som er relevant i for eksempel saker der skjøtsel av kulturlandskap inngår.

Kommunens rolle i kulturminnevernet

Kommunene spiller en viktig rolle i kulturminnevernet. Det er den lokale forvaltningen som for en stor del legges til grunn for kulturminnearbeidet i Norge i dag. Forvaltningen skal i all hovedsak skje lokalt, og det betyr at kommunene også har et stort ansvar for å sikre nok og riktig kompetanse på

kulturminneforvaltning og utvikling. Plan og bygningsloven er kommunenes viktigste verktøy i forvaltningen, og forvaltningen skjer i kommuneplaner med tilhørende arealdel og reguleringsplaner. Kommunene skal forvalte nyere tids kulturminner, ikke fredede kulturminner, i tillegg til egne bygg og eiendommer.

Kommunen kan pålegge eier av kulturminner å utbedre egen eiendom, etter Plan og bygningslovens § 31-4. Pålegg kan gis dersom eier ikke ivaretar sin eiendom slik at viktige kulturminner bevares.

Pålegg om utbedring

Kommunen kan rette pålegg om utbedring mot eier eller den ansvarlige når forfall eller skader vil føre til at bygning med høy bevaringsverdi eller deler av den forfaller dersom det ikke skjer nødvendig utbedring. Før pålegg(..) gis, skal eier eller den ansvarlige gis varsel på minst 3 uker til å uttale seg. I varselet skal det fremgå hvilke forhold pålegget vil inneholde og hvordan pålegget skal etterkommes. Ved utferdigelse av pålegg skal det settes rimelig frist for oppfyllelse.

Tillegg til forskrift om byggesak (byggesaksforskriften) av 26. mars 2010 nr. 488

Eiers rolle i kulturminnevernet

Det er eier som har ansvar for egen eiendom, og for å ivareta og forvalte denne etter beste evne. Blant annet skal eier sørge for forsvarlig brannsikring og forsikringer. Det kan ofte være kostbart å istandsette kulturminner etter antikvariske prinsipper, og eier bør sette seg inn i hvilke støtteordninger som tilbys eiere av vernede og fredede bygg. Videre må eier sette seg inn i hvilke reguleringer og bestemmelser som finnes for eiendommen. Dersom eier planlegger endringer på sitt kulturminne skal eier henvende seg til kommunen. Er kulturminnet fredet etter kulturminneloven vil kommunen henvise eier videre til Riksantikvaren eller fylkeskommunen. Kommunen vil videre vurdere om ønsket tiltak også skal behandles etter plan og bygningsloven.

Eier er i ytterste instans den viktigste aktøren i kulturminnevernet, og derfor er det viktig at Nome kommune opplyser om hvilke muligheter og begrensinger som finnes for eiere av et kulturminne. Nome kommune bør også oppmuntre eiere av kulturminner gjennom å vise interesse for og fortelle om betydningen av kulturminnene, slik at eiere blir inspirert til å ivareta egen eiendom.

Andre institusjoner og deres rolle i kulturminnevernet

Telemark Museum er en viktig aktør i kulturminnevernet i Nome, som forvalter av Ulefos Hovedgaard. Hovedgaarden er et viktig kulturminne i nasjonal sammenheng, og Nome kommune har derfor en tett dialog med Telemark Museum. I tillegg til selve Hovedgaarden er arkivet til Aall-familien et viktig kulturminne, som også er innlemmet på UNESCOs liste for verdens dokumentarv. Nome kommune bør også i framtida etterstrebe et tett og godt samarbeid med eiere og forvaltere av Ulefos Hovedgaard, og formidle stedets betydning, så vel som å bistå til god bevaring.

Stiftelsen Nome kulturhistoriske bygg har som formål å være en aktiv forvalter av nærmere bestemte kulturhistoriske bygg i Nome kommune. I dette ligger ansvar for å vedlikeholde og restaurere bygninger, samt bygge ev. nye bygninger i tilknytning til eiendommer som stiftelsen har til forvaltning til enhver tid. Nome kommune støtter arbeidet i stiftelsen med å yte et årlig driftstilskudd, samt å ivareta sekretariatfunksjon.

Figur 7: Frivillige spiller en stor rolle for kulturminnevernet.
Geir Haatveit på Holla kirkeruin. Fotograf: Kirsti Arvesen Nesheim

Frivillige lag og foreninger spiller også en rolle i kulturminnevernet, både som ansvarlige for ulike vedlikeholdsoppgaver, ryddeoppgaver og formidling av kulturminnene.

Virkemidler

Kunnskap, kompetanse og gode system er nødvendige virkemidler for å nå målet. Økonomi og vilje er av like stor betydning. Under listes opp de ulike virkemidlene som Nome kommune skal ta i bruk for å nå målet om å være en aktiv kulturminnekommune.

Kommuneplanens arealdel

Kommuneplanens arealdel følger plan- og bygningsloven, og er en del av kommuneplanens langsiktige del. Den viser kommunens langsiktige forvaltning av arealer og naturressurser. Det utarbeides juridisk bindende plankart etter plandokumentet. I tillegg gir kommuneplanens arealdel utfyllende retningslinjer, informasjon og/eller saksbehandlingsregler som er spesielt for Nome kommune.

Reguleringsplaner

Reguleringsplanene legger rammer for tettstedsutviklingen og er formelle rammer for arealbruk i kommunen. Kulturminnevernet må hensynstas når kommunen utarbeider nye reguleringsplaner. Reguleringsbestemmelsene kan også legge føringer for tilpasning av nybygg og tilbygg, ved retningslinjer for materialbruk, utseende og dimensjoner.

Økonomiske virkemidler

Riksantikvaren utlyser hvert år ulike støtteordninger som kommunene kan benytte seg av til gjennomføring av registreringsarbeid og annet arbeid som har betydning for forvaltningen. Nome kommune skal være aktive for å skaffe til veie slik finansiering, da det gir mulighet til å gjennomføre viktig arbeid som nevnt under.

I tillegg skal Nome kommune ha kompetanse som gjør det mulig for eiere av kulturminner å rådføre seg med kommunen ved søknad om økonomisk bistand til å ivareta kulturminnene.

Systematisert kunnskap

Det er en forventning fra statlig hold at kommunene registrerer egne kulturminner, og det er gitt digitale verktøy for slike registreringer. Nome kommune skal gjennomføre registrering, i samarbeid med grunneiere, eiere av kulturminner og frivillige. De viktigste digitale verktøya er:

Askeladden – en database som kommuniserer med kommunens eget saksbehandlingssystem, og importerer og eksporterer data til kart. Riksantikvaren tilbyr tjenester med konvertering av innhold fra kommunenes registre (f.eks. SEFRAK og verdisetting).

Kulturminnesøk – en publikumsløsning som gjør det mulig å formidle hvilke kulturminner som finnes i kommunen, en nettside (CMS) som ikke kan korrespondere med kommunens database. En formidlingsarena som kan vedlikeholdes av frivillige og spesielt interesserte, og som gir mulighet til å synliggjøre hvilke kulturminner som finnes i en kommune.

Digitalt Museum – en digitalisert gjenstandssamling som gjør det mulig å samle og systematisere, og vise fram gjenstander som finnes i kommunen, men som vanligvis ikke er tilgjengelig for folk flest. Registrering foregår etter standarder som Telemark Museum og andre museer har kompetanse på.

Digitalt Fortalt – en digitalisert samling av historier og fortellinger, filmer og bilder som tar vare på stedets immaterielle kulturarv. En demokratisert nettside som kan brukes av frivillige og andre som vil ivareta stedets historier.

Kriterier for vurdering av kulturminner i forbindelse med overgang til hensynssoner i SEFRAK-register; kommunens kulturminneoversikt over bygninger –og bygningsmiljøer

Forvaltningen skal skje etter prinsipp om høy eller lav lokal verdi. Verdisetting er juridisk bindende ved vedtak i kommunestyret.

Et viktig prinsipp i verdivurderingen av enkeltbygninger registrert i SEFRAK har vært at bygget skal være i størst mulig grad autentisk og originalt, og framstå som et viktig minne om og en god formidlingsarena for stedets næringshistorie. Dette prinsippet skal også gjelde ved framtidige verdivurderinger. Ved lokal verdisetting og vurdering av bygningene i SEFRAK-registeret er det lagt vekt på at bygningene skal være en del av miljø og stedets næringshistorie, at bygget skal ha bevart sin autenticitet og originalitet, at den skal være et viktig kulturminne og «en god representant for historien». Bygninger som er vurdert til å være verdifulle, skal inkluderes enten i verneliste eller i hensynssone bevaring. Det gjør at bygget vil stille noe sterkere i vurdering for tilskudd til restaurering, at den vil bli behandlet med særlig hensyn i forbindelse med reguleringssak, byggesak o.a., at bygget skal behandles som viktigere å bevare enn andre, og vil behandles etter PBL § 31-1.

Følgende kriterier er tatt i bruk ved verdisetting av kulturminnene i Nome kommune ved gjennomgang i 2015:

- Alder (bygget før 1850 / bygget i løpet av 1800-tallet)
- Fredningsstatus
- Del av miljø
- Lokalbefolkningens egen oppfattelse av verdien av bygget

Ved nye registreringer og konvertering til nytt digitalt register (se handlingsprogram) vil det være aktuelt å også vurdere bygningers og kulturminners autenticitet og tilstand.

Figur 8: Tre Båters Møte. Fotograf: Bilde for Bilde

Kapittel 5 Formidling og verdiskaping

Strategi 3: Formidling

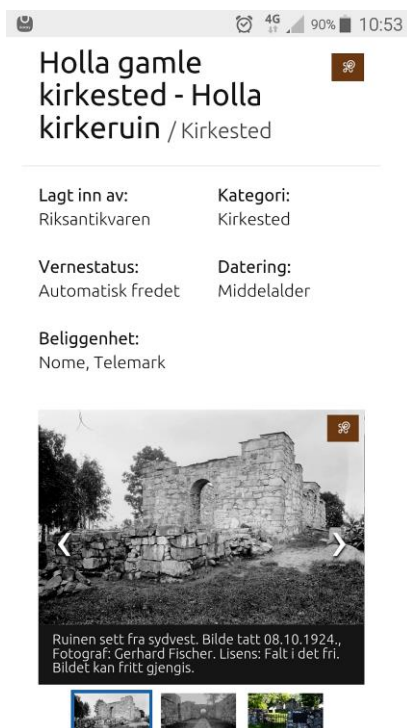
- Fastboende og tilreisende til Nome kommune skal få kunnskap om Nomes historie gjennom god, fysisk formidling av kulturminnene, så som skilting, informasjonstavler, og lignende
- Digitale verktøy skal tas aktivt i bruk for å sikre og formidle historien for framtida, og gi redskap til de som ønsker å formidle historien i dag
- Kommunen skal tilrettelegge kulturminnene for besøk, slik at de blir tilgjengelige for publikum

Strategi 4: Verdiskaping

- Nome kommune skal være en aktiv tilrettelegger for utvikling, i tett samarbeid med Telemark fylkeskommunes kulturminnevernforvaltning og Riksantikvaren
- Bistå næringsdrivende som vil etablere og videreutvikle næring i kulturminner og kulturminnemiljøer, slik at man sammen finner gode og framtidsretta løsninger
- Kommunen skal etterstrebe at kulturminnene er i aktiv bruk, slik at de blir bedre ivaretatt

Strategi 3: Formidling.

Digital formidling:

Figur 9: Kulturminnesøk på mobilen.

Formidling er et bindeledd, ei bru mellom den som har et (bevisst eller ubevisst) behov og den eller det som kan tilfredsstille det. Formidling av kulturminner er å være bindeleddet mellom datidens kultur og nåtiden. For at formidlingen skal kunne tilfredsstille bør den derfor ha som mål å levendegjøre fortiden, gjerne gjennom nåtidens medier. Dagens muligheter for formidling er mange, og mye kan gjøres for å levendegjøre historien. Med smarttelefoner med sine apper, gps og geocaching-muligheter, internett med YouTube, nettsider og sosiale nettverk, og andre digitale formidlingsstrategier som qr-koder er dørene vidåpne for tilrettelagt formidling av fortiden. Digital formidling av kulturminner er også et godt utgangspunkt for å kunne ha jevnlig oppdateringer, nyregistreringer og endringer.

Permanent formidling:

Figur 10: Oppsetting av permanent skilt.

I tillegg til digital formidling, tilgjengelig for alle som kan operere en smarttelefon eller data, vil fast formidling i form av tradisjonell skilting og opplysningstavler av og for kulturminner, være nyttige virkemiddel som ledd i å fortelle fortidas historie der den utspilte seg.

Med hjelp av frivillige er det ønske om å utarbeide en helhetlig skiltformidlingsplan for kommunens prioriterte kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap.

Strategi 4: Verdiskaping.

Definisjon på verdiskaping: Verdiskaping er bruk av kunnskap, kapital og/eller arbeid med det formålet å skape økonomiske verdier. Verdiskaping brukes mer presist om den verdiøkning et (uferdig) produkt eller en tjeneste får i hvert ledd av produksjonsprosessen eller verdikjeden, hvor verdiskapingen er den tilleggsverdi hvert ledd eller hver bedrift gir produktet eller tjenesten.

Lokale kulturminner kan brukes til å bidra til både kulturell, sosial, og økonomisk verdiskaping. Som definisjonen sier: verdiskaping er tilleggsverdien et produkt får i hvert ytterligere ledd.

Verdiskaping er utvikling av lokalsamfunnet; for hvert ytterligere ledd som tilfører tilleggsverdi til stedet, jo bedre oppleves stedet både for lokalsamfunnet og for besøkende.

For å få til positiv utvikling i lokalsamfunnet med fokus på kulturminner er det vesentlig at lokalsamfunnet opplever kulturminner som viktige og at kommunen oppleves som en god tilrettelegger og samarbeidspartner for utviklingen.

Lokale kulturminner i Nome uten automatisk fredning.

Nome kommune er rik på minner fra lokal kulturhistorie, noe eksemplene nevnt ovenfor vitner om. I forbindelse med handlingsprogrammet som følger kulturminneplanen er det lagt opp til både å jobbe med nyregistrering og oppdatering av eksisterende registreringer, i Askeladden og kulturminnesøk, og å starte arbeidet med registrering av immateriell kulturarv (fortellinger, sagn, myter og historier, med særlig vekt på dokumentasjon av handlingsbåren kunnskap, som restaureringsarbeid og slusing) i Digitalt Fortalt.

Registreringsarbeid av både materielle og immaterielle kulturminner fra kommunens rike historie vil kreve innsats fra frivillige som sitter på kunnskap og historier, som har kjennskap til steder og «nyere» gammel historie.

I høringsrundene på kulturminneplanen oppleves et fantastisk engasjement om lokale kulturminner – og kulturhistorien. Dette engasjementet er det ønskelig å jobbe videre med når kulturminneplanen vedtas og man kan gå i gang med planens handlingsprogram.

Kapittel 6: Handlingsprogram 2016-2026

Nr	Strategi	Sted	Hva	Resultatmål	Finansiering	Når
1	Bevaring	Lunde	Restaurering av Mudder'n, teknisk-industrielt kulturminne	Bevaring og formidling av et unikt teknisk-industrielt kulturminne, i et autentisk kulturmiljø	200 000,- over kommune-budsjettet Tilsagn fra Sparebankstiftelsen 1 mill. Kanalforetaket: 250.000,- Omsøker Riksantikvaren. Totalbudsjett 4 mill	2018-
2	Bevaring	Ulefoss	Brannsikring Øvre Verket	Forhindre brann i et autentisk kulturmiljø	45.000,- over investerings-budsjettet (2018). Søker eksterne midler. Totalbudsjett ca 820.000,-	2018-2019
3	Bevaring		Utarbeide prioriteringsliste over gjenstander som deretter registreres i Digitalt Museum.	Digital database for kommunens gjenstandsbaserte kulturminner	Omsøker Kulturrådet (Prosjektmidler kulturvern) om kr 200.000,-, egne driftsmidler.	2019-2020
4	Bevaring	Ulefoss	Tilskudd til restaurering av fasaden på Ulefos Hovedgaard	Bevaring av et nasjonalt viktig og fredet kulturminne og reisemål	Telemark Museum er ansvarlig. Samarbeidsprosjekt med flere bidragsytere. Totalbudsjett 5 mill	2017-2018
5	Bevaring	Nome	Driftstilskudd til Stiftelsen Nome kulturhistoriske bygg, og sekretærfunksjon	Bevaring av viktige kulturminner i kommunen, som ikke er privateid	Egne driftsmidler 280.000,- per år, pluss prisjustering.	Årlig
6	Forvaltning	Nome	Overgang fra A, B, C-objekter til verneliste og hensynssoner. Regulering av hensynssoner. Konvertering av SEFRAK-informasjon til Askeladden.	Digital database og saksbehandlingsverktøy for kommunens kulturminner.	Statsstøtte fra Riksantikvaren kr 100.000,- (<i>tilskudd for utarbeiding av lokale kulturminneplaner*</i>) egne driftsmidler.	2016* - 2020
7	Forvaltning	Nome	Nyregistrering og oppdatering av eksisterende	Digital database for kommunens kulturminner	Omsøker Riksantikvaren.	2020-2022

Nr	Strategi	Sted	Hva	Resultatmål	Finansiering	Når
			registreringer, i Askeladden og kulturminnesøk			
8	Forvaltning	Nome	Utarbeide veiledere til god arkitektur, byggeskikk, bevaring og vedlikehold av kulturminner, til bruk i forvaltningen og som informasjon til eiere og grunneiere	Veileder for god bevaring av viktige kulturminner	Statsstøtte fra Riksantikvaren kr 100.000,-, egne driftsmidler.	2019-2020
9	Forvaltning / formidling	Nome	Kulturhistorisk oversikt over Nome	Kunnskap og kompetanse, forankring.	egne driftsmidler.	2019
10	Bevaring / formidling	Nome	Registrering av immateriell kulturarv (fortellinger, sagn, myter og historier, med særlig vekt på dokumentasjon av handlingsbåren kunnskap i forbindelse med restaureringsarbeid, og slusing)	Digital database for kommunens immaterielle kulturarv.	Søkes finansiert i planperioden.	2020-2023
11	Verdiskaping / formidling	Lunde	Produktutviklingsprosjekt Trollbilen (vedtatt i kommunens Strategiske reiselivsplan 2014-2020).	Trollbilen som reiselivsprodukt.	Egne driftsmidler, omsøke verdiskapingsmidler Riksantikvaren.	2019-2020
12	Verdiskaping	Nome	Bistå i etablering av et bedriftsnettverk for næringer i kulturminner.	Bærekraftig næring i kulturminnene, som fører til motivasjon for bevaring gjennom bruk	KRAFT-prosjektet EU-midler, tilskudd fra fylkeskommunen, egne midler	2018-2021
13	Verdiskaping	Ulefoss	Videre arbeid med jernverksturisme, jfr plan utviklet i prosjektet Drømmemila	Destinasjonsbygging basert på kulturminner og historie	Omsøker verdiskapingsmidler Riksantikvaren	2019-2022
14	Verdiskaping		Telemarkskanalen Utviklingsplanen for Lunde sluse (vedtatt i Strategisk reiselivsplan) skal bygge på slusene som kulturminne. Ferdigstille utviklingsarbeid knyttet til Ulefoss sluse, utsmykning, turveier, turistinformasjon.	Tilrettelegging for flere besøkende og mer næring på og ved sluseanleggene.	Telemarkskanalen regionalpark er utviklingsaktør og initiativtaker. Nome kommune følger opp dette arbeidet.	2016-2020
15	Formidling	Nome	Lage en formidlingsstrategi med	Lokalt eierskap til kulturminner i sitt	Ekstern finansiering ved søknader, egne	2019-2026

Nr	Strategi	Sted	Hva	Resultatmål	Finansiering	Når
			skiltplan og digital formidling. Gjøre tilgjengelig lokale kulturminner med skilting, stier og annen form for tilrettelegging	nærmiljø. Knytte kulturminner opp til friluftsliv.	driftsmidler.	
16	Forvaltning	Nome	Lage en kartlegging over kulturlandskap i kommunen, med prioritering av disse	Økt kunnskap om kultur- og naturverdier, og tydeliggjøring av sammenhengen mellom disse	Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)	2019-2020

Kapittel 7 Bestemmelser, retningslinjer og rutiner

§ 11-8. Hensynssoner

Kommuneplanens arealdel skal i nødvendig utstrekning vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av areal. Hensyn og forhold som inngår i andre ledd bokstav a til f, kan markeres i arealdelen som hensynssoner med tilhørende retningslinjer og bestemmelser. Det kan angis flere soner for samme areal. Til hensynssone skal det i nødvendig utstrekning angis hvilke bestemmelser og retningslinjer som gjelder eller skal gjelde i medhold av loven eller andre lover for å ivareta det hensynet sonen viser.

Det kan fastsettes følgende hensynssoner:

c) Sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønnsstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø, med angivelse av interesse.

For randsonen til nasjonalparker og landskapsvernområder kan det, samtidig med fastsetting av verneforskrift for nytt verneområde eller revisjon av verneforskrift eller forvaltningsplan for etablerte verneområder, fastsettes bestemmelser for å hindre vesentlig forringelse av verneverdiene i verneområdet.

Det kan gis retningslinjer om begrensninger av virksomhet og vilkår for tiltak for å ivareta interessen i sonen.

Det kan gis retningslinjer om hvilke hensyn som skal vektlegges ved praktisering av annen lovgivning så langt kommunen er tillagt myndighet etter vedkommende lov.

Kilde: Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

Hensynssone bevaring

Hensynssoner er et virkemiddel i kulturminneforvaltningen som er beskrevet i Plan og bygningslovens § 11-8. Nome kommune avslutter betegnelsen A, B, og C-kategorisering, og innfører formelle og juridisk bindende hensynssoner. Denne klassifiseringen gjør det mulig å behandle kulturminner og kulturmiljøer på en helhetlig måte. Det betyr at enkeltbygninger og kulturminner skal behandles som en del av det miljøet de ligger i, og det gjør kommunen i stand til å planlegge langsiktig. Hensynssonene viser hvilke viktige hensyn som skal tas hensyn til innenfor den avgrensede sonen, og vil dermed få innflytelse på alle typer planlagt arealbruk. Hensynssonene er utarbeidet etter verdivurdering og oppdatert informasjon fra SEFRAK-registeret. Kommunen skal ha en dialog med grunneiere av kulturminner som faller inn under en hensynssone eller på vernelista, og hjelpe

de med å finansiere vedlikehold gjennom omsøkte midler fra Kulturminnefondet og andre relevante instanser.

Verneliste

Verneliste er en ny klassifisering i Nome kommune, og sammen med hensynssoner erstatter vernelistene den etablerte sedvanen med A, B og C-kategorisering. Vernelistene er utfyllende til hensynssonene og juridisk bindende etter Plan og bygningsloven. Noen enkelte bygg som ligger utenfor hensynssonene, men som likevel er vurdert til å ha en spesiell verdi, eller omfattes av fredningsbestemmelser som fornminner eller andre særskilte forhold, er plassert på denne vernelista. Denne ivaretas lokalt, og er ikke det samme som fredning. Bygg som kommer på vernelista er ikke automatisk freda, hvis de ikke er freda fra før.

Retningslinjer for hensynssone bevaring og bygg på vernelista

Plan og bygningslovens § 11-8 gir anledning til å sette retningslinjer for hensynssone bevaring. Nome kommune utarbeider spesifikke retningslinjer ved politisk vedtak om regulering. Kulturminneplanen fastsetter generelle retningslinjer⁵. I den kommende arealdelen av kommuneplanen for Nome kommune vil det fremmes bestemmelser for hensynssone bevaring basert på retningslinjene, og retningslinjene skal også tas med som bestemmelser i framtidige reguleringsplaner:

1. Kulturminner med «Sum verddivurdering 4», i overgang fra A, B og C klassifisering i SEFRAK-register til hensynssonevurderinger, skal verddivurderes.
Kulturminner med «Sum verddivurdering 3» eller mindre vil ikke ha spesielle vernehensyn.
Verddivurdering 5 eller mer vil automatisk gi bevaringsstatus.
2. Parker, friareal, hageanlegg, verdifulle trær og naturelementer som har betydning for kulturhistorisk bebyggelse og kulturlandskap, skal bevares i så stor grad som mulig. Tekniske inngrep utover vanlig bruk eller skjøtsel bør unngås. Skilt og informasjonstavler skal ha en diskret utforming som passer inn i tilliggende omgivelser. Det er mulig å ta hensyn til og sikre områder og enkeltelementer i samsvar med naturmangfoldloven.⁶
3. Prioriterte kulturlandskap skal skånes for tyngre tekniske inngrep.
4. Lokalteter det er knytta immateriell kulturarv til – eksempelvis sagn, som samlingsplasser for festligheter, som åsted for viktige historiske hendelser, og lignende – skal skånes for tyngre tekniske inngrep.
5. Kulturminner som ikke er bygninger, slik som tømmerveier, kolmiler, fløtningsdammer, gruver o.l., skal påaktes og søkes bevart i størst mulig utstrekning. Kommunen skal ha kompetanse også om slike kulturminner.

⁵ All saksbehandling fordrer en skjønnsmessig vurdering

⁶ Se Lov om forvaltning av naturens mangfold § 33, § 36, og § 53

6. Ved søknad om endring av eksisterende bygg, inklusive tilbygg og påbygg, skal saksbehandler vektlegge bygningers opprinnelige stiluttrykk og utseende, slik at eventuell endring tilpasses og underordnes eksisterende bebyggelse, stedets karakter og lokal byggeskikk.
7. Dersom eier søker om nybygg, påbygg og tilbygg, skal eier, sammen med søknaden, levere en redegjørelse for estetikken i tiltaket som det søkes om. I denne redegjørelsen skal det beskrives:
 - a. Hvordan tiltaket er plassert i forhold til tilstøtende bebyggelse, gateløp og terreng.
 - b. Byggehøyde i forhold til eksisterende byggehøyde.
 - c. Form, karakter, volumer og gateløp.
 - d. Materialbruk, fargebruk, detaljer.
 - e. Fasadeuttrykk.
8. Under saksbehandling skal det skjønnsmessig vurderes om opprinnelige bygningsdeler kan restaureres eller repareres, i stedet for å skiftes ut med nye deler.
9. Opprinnelig stiluttrykk skal dokumenteres ved bruk av bilder, tegninger eller detaljert beskrivelse før eventuelle tiltak settes i gang.
10. Tiltak på bygg med særlig antikvarisk verdi skal gjennomføres etter antikvariske prinsipper, dersom antikvarisk kompetanse er mulig å oppdrive. Dersom slik kompetanse ikke er å oppdrive lokalt, skal kommunen henvende seg til fylkeskommunen for bistand.
11. Ved søknad om rivning eller endring av bygg med bevaringsstatus skal det legges ved en tilstandsanalyse som tydelig skal vise omfanget av skader med tekst og bilder. Tilliggende bygninger og tun skal også fotograferes, for å vise konsekvensene tiltaket vil ha for omgivelsene. Det skal redegjøres for hvilke tiltak som må gjennomføres for å sette bygningen i stand, dersom saksbehandler vurderer at bygningen kan restaureres. Forslag til erstatningsbygg skal også foreligge ved søknad om rivning. Fylkeskommunen skal være høringsinstans i saker som dette.
12. Kommunen skal være i kontakt med eiere av kulturminner som har bevaringsstatus slik at disse forvaltes på en forsvarlig måte og ikke kommer i forfall. Kommunen skal bistå eiere med kulturminnefaglig kompetanse og hjelp til å søke støttemidler.

Hvordan går man fram dersom man vil endre eller gjøre tiltak på kulturminner?

Det er som hovedregel de folkevalgte organene i kommuner og fylkeskommuner som har ansvar for planleggingen og vedtar planene. Et viktig prinsipp er at planleggingen skal skje nærmest mulig de som berøres av beslutningene.

Planprosessene skal sikre åpenhet, informasjon og deltakelse fra de som er berørt og andre interesserte. Plan- og bygningsloven skal sikre at alle legitime interesser blir hørt før det fattes beslutninger om arealbruk.⁷

Eiere av freda bygg og kulturminner som har bevaringsstatus skal ved planer om endringer kontakte kommunen som deretter henviser videre til fylkeskommunen eller Riksantikvaren. Kulturminner freda av kulturminneloven er utenfor kommunens forvaltningsområde. Kommunen skal likevel vurdere om tiltaka også skal behandles etter plan- og bygningsloven.

Nome kommune ønsker at eiere av kulturminner skal få fagkyndig bistand ved behov. Nome kommune vil derfor foreslå et regionalt samarbeid med de øvrige kommunene i Midt-Telemark om arkitekt/kulturminnefaglig kompetanse. I tillegg vil veiledere være et godt hjelpemiddel for eiere av kulturminner, se handlingsprogram.

§ 33.(mål for områdevern)

Verneområder på land, i vassdrag og i sjø etter dette kapittel skal bidra til bevaring av

- a) variasjonsbredden av naturtyper og landskap,
- b) arter og genetisk mangfold,
- c) truet natur og økologiske funksjonsområder for prioriterte arter,
- d) større intakte økosystemer, også slik at de kan være tilgjengelige for enkelt friluftsliv,
- e) områder med særskilte naturhistoriske verdier,
- f) natur preget av menneskers bruk gjennom tidene (kulturlandskap) eller som også har kulturhistoriske verdier, og tilrettelegging for bruk som bidrar til å opprettholde naturverdiene,
- g) økologiske og landskapsmessige sammenhenger nasjonalt og internasjonalt, eller
- h) referanseområder for å følge utviklingen i naturen.

Når det etter en annen lov treffes vedtak om å beskytte naturen i et område, bør det legges vekt på målene i første ledd. Inngår slike vedtak etter annen lov i en plan som omfatter områder beskyttet ved vedtak etter denne loven, kan Kongen gi regler for å sikre at beskyttelsen etter de forskjellige lovene samordnes i forhold til målet med planen.

§ 36.(landskapsvernområder)

Som landskapsvernområde kan vernes natur- eller kulturlandskap av økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi, eller som er identitetsskapende. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart.

I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som alene eller sammen med andre tiltak kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet. Det skal legges vekt på den samlede virkning av tiltakene i området. I forskriften kan det gis bestemmelser om hva som alene eller sammen med andre tiltak kan endre landskapets særpreg eller karakter vesentlig, om krav til landskapsmessig tilpassing, og om ferdsel som ikke skjer til fots.

For de deler av landskapsvernområdet der bruk er en vesentlig forutsetning for å ivareta verneformålet, skal det senest samtidig med vedtak om vern etter første ledd legges frem et utkast til plan for skjøtsel for å sikre verneformålet. Planen kan omfatte avtale om bruk av arealer, enkeltelementer og driftsformer. Planen eller avtalen kan inneholde bestemmelser om økonomisk godtgjørelse til private som bidrar til områdets skjøtsel. Utkast til forvaltningsplan skal legges frem samtidig med vernevedtaket. Der det også er aktuelt med skjøtelsplan, skal den inngå i forvaltningsplanen.

⁷ Kilde: Riksantikvaren, www.riksantikvaren.no

§ 53. (utvelgingens generelle betydning)

Ved utøving av aktsomhetsplikten etter § 6 skal det tas særskilt hensyn til forekomster av utvalgte naturtyper for å unngå forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand.

Ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom skal det tas særskilt hensyn til forekomster av en utvalgt naturtype slik at forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand unngås. Før det treffes en beslutning om å gjøre inngrep i en forekomst av en utvalgt naturtype, må konsekvensene for den utvalgte naturtypen klarlegges.

Kongen kan gi forskrift om utføring og behandling av en slik konsekvensanalyse.

Ved vurderingen av om den utvalgte naturtypes utbredelse eller økologiske tilstand forringes, skal det legges vekt på forekomstens betydning for den samlede utbredelse og kvalitet av naturtypen og om en tilsvarende forekomst kan etableres eller utvikles på et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av en slik forekomst.

Rettslig bindende plan etter plan- og bygningsloven som avklarer arealbruken for en forekomst av en utvalgt naturtype og som er vedtatt etter at forskrift etter § 52 er gitt, går foran reglene i første til tredje ledd.

Kommunen kan ved forskrift bestemme at reglene i §§ 53 til 56 også skal gjelde for kommunens forvaltning av forekomster av andre nærmere bestemte naturtyper i kommunen.

Det offentlige kan inngå nærmere avtale med grunneier eller rettighetshaver om skjøtsel av en forekomst av en utvalgt naturtype.

Kilde: Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)

Tilskuddsordninger

Det er gitt en rekke ulike tilskuddsordninger som skal hjelpe eiere av kulturminner til å bevare kulturminnet i mest mulig autentisk stand. Eksempler på ulike tilskuddsordninger:

Navn på finansieringskilde:	Gir tilskudd til:	Hvem kan søke?	Nettside:
Stiftelsen UNI	Sikring og bevaring av kulturminner, skade og miljøvern.	Prosjekter, institusjoner og enkeltpersoner.	http://www.stiftelsen-uni.no/
Sparebankstiftelsen DnB	Allmennyttinge formål.	Frivillige.	http://sparebankstiftelsen.no/
Norsk kulturminnefond	Bevaring av kulturminner etter antikvariske prinsipper.	Alle private som eier faste kulturminner. Hvis kommunen eier, kan denne søke dersom kulturminnet er allment tilgjengelig.	http://www.kulturminnefondet.no/
Sparebankstiftelsen Holla og Lunde	Bidrag til allmennyttinge formål, fortrinnsvis i Holla og Lunde.	Lag/foreninger eller organisasjoner.	http://www.sparebankstiftelsentelemark-hollaoglunde.no/
Riksantikvaren	Antikvariske merutgifter, helt eller delvis.	Eiere av fredete bygninger, anlegg og fartøy.	Oversikt over Riksantikvarens tilskuddsordninger: http://www.riksantikvaren.no/Veiledning/For-eiere-av-fredete-bygg-og-anlegg/Tilskuddsordninger

I tillegg anbefaler Nome kommune at eiere av kulturminner gjør seg kjent med de ulike støtteordningene som er beskrevet i Stipend og legathåndboka: <http://legathandboken.no/>. For øvrig bør eiere av kulturminner merke seg at de selv er ansvarlige for alminnelig vedlikehold på egen

eiendom, i likhet med andre eiere av bygg og anlegg. Det er stort sett ekstra kostnader ved antikvariske metoder som kan dekkes av tilskuddsordningene.

Eiere av kulturminner på verneliste og hensynssone er som regel prioritert i forbindelse med de nevnte ordningene.

Gode tips til eiere av kulturminner

På disse nettsidene kan du finne gode tips om kulturminner, vedlikehold og annet som kan være til nytte for deg som eier av kulturminner:

<http://www.byggogbevar.no/>
<http://www.riksantikvaren.no/>
<https://boligmentoren.no/>

Litteratur og kilder

- Blomquist, S. 1991. *Jordbrukets kulturlandskap i Telemark*. Rapport nr. 45. Telemarksforskning.
- Blomquist, S. og Puschmann, O. 1993. *Jordbrukets kulturlandskap i Telemark. 17 verdifulle områder*. Arbeidsrapport 4/93. Telemarksforskning.
- Børresen, Per R. 2007. *Bratsberg teglverk og bransjens utvikling. Med vekt på tiden etter 2. verdenskrig*. Porsgrunn.
- Hagen, Ragnhild: *Langs en bygdevei i Helgen*, art. Holla Minner årsskrift 2014.
- Moen og Feste AS. 1994. *Skjøtselsplan for Flåbygd*. Nome kommune.
- Nome kommune: *Bygningsvern i Nome – en orientering*. Nome kommune, 1992.
- Nome kommune: *Kommuneplan for Nome 2008-2018. Bestemmelser til kommuneplanens arealdel*. Vedtatt i Nome kommunestyre 16.04.09
- Riksantikvaren: *Veileder. Kulturminner i kommunen, kulturminneplan*. Riksantikvaren, 2013.
- Sellæg, Jo: *Ulefos Hovedgaard – først og fremst*. Telemark Museum, Skien 2007.
- Skien kommune: *Avtrykk av Skien. Kommunedelplan for kulturminnevern 2013-2024*. Vedtatt i Skien kommunestyre 20.06.13
- Telemarksforskning: *Plan for vern av kulturminner i Nome. Bygningsvern*. Telemarksforskning rapport nr 7/90.
- Telemark fylkeskommune: *Forslag til fredning – offentlig høring – Bandakkanalens bygninger og tekniske installasjoner etter kulturminnelovens §§ 15 og 19, jf. §22 – Nome, Kviteseid og Tokke kommune*. Sak 12/4680-7.
- UNESCO: *Konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven*. UNESCO 2003

Nyttige nettsteder om kulturminnevern:

Riksantikvaren	www.riksantikvaren.no
Telemark fylkeskommune	http://www.telemark.no/Vaare-tjenester/Kulturminner
UNESCO, immateriell kulturarv	http://unesco.no/kultur/immateriellkulturarv/
Oversikt over norske lover	www.lovdato.no

Figurer og bilder

Figur 1: Hogga. Fotograf: Bilde for Bilde	4
Figur 2: Holden Gård	5
Figur 3: Trollbilen. Fotograf: BT.....	12
Figur 4: Immateriell kulturminner er viktige. Fotograf: Bilde for Bilde.....	12
Figur 5: Holla kirkeruin. Fotograf: Inger-Marie Aicher Olsrud.....	13
Figur 6: Tegninger til Vrangfos Dam. En teknologisk nyvinning.....	14
Figur 7: Frivillige spiller en stor rolle. Geir Haatveit. Fotograf: Kirsti Arvesen Nesheim.....	17
Figur 8: Tre båters møte. Fotograf: Bilde for Bilde.....	19
Figur 9: Kulturminnesøk på mobilen. Foto: Heidi Elise Kvale	20
Figur 10: Oppsetting av permanent skilt.	20

Vedlegg

1. Oppdatert SEFRAK-register inkl. lokal verdivurdering, spesialområde bevaring, spesialområde fredet, båndlegging sone (båndlegging etter lov om kulturminner), og hensynsone (bevaring av kulturmiljø og forslag til hensynssoner), tilgjengelig på www.nome.kommune.no